

Igra moči

David Mamet: *Oleanna*. SNG Nova Gorica, 22. 11. 2023.

DELITE NA

NATISNI

Vse od krstne uprizoritve leta 1992 je Mametova *Oleanna* z razpiranjem spolno polariziranega konflikta pri gledalcih in kritikih razpihovala razgreto razpravo: zagovorniki feminizma so v profesorjevi šovinistični poziciji in preseganju spolne nedotakljivosti študentke prepoznavali kritiko spolne neenakosti, zagovorniki patriarhata pa so študentkino prijavo spolnega nasilja razumeli kot prikaz konflikta med »intelektualno svobodo« in omejujočimi zahtevami »politične korektnosti«. K polarizaciji je pripomogla tudi konceptualna zasnova gledališkega lista druge odrske postavitve v gledališču Orpheum, ki je prvič v zgodovini ponujala dve različni naslovnici: na eni je bil upodobljen na stolu sedeč moški s tarčo na prsih; na drugi pa ženska v istem položaju. Kdo sta torej protagonista? Je profesor John spodoben moški, zvest ženi in družini, ki zaradi nepazljivosti postane tarča mahinacij maščevalne ženske? Ali je šovinist in spolni predator? In nasprotno, je študentka Carol plačanka »rdeče garde študentskega feminizma«, ki potrjuje zadržke o feministični ideologiji? Ali je ženska, ki se z obsodbo kršenja svoje spolne nedotakljivosti končno zoperstavi zgodovini seksualizacije, objektivacije in spolnega zatiranja žensk? John v zasebnosti svoje pisarne Carol zagotovo objame, ponudi ji zasebne vaje, in tudi če verjame, da v njegovem vedenju ni podteksta mesenosti, prestopi mejo, ki omogoča drugačno interpretacijo. *Oleanna* naspretkano zvabi v pogreto razpravo, v kateri skušamo argumentirati svojo določitev protagonista in antagonista, vendar prav s tem izkrivimo njeno

večpomenskost in nevede realiziramo njeno osnovno premiso: objektivne resnice ni, saj je ta vedno in neizogibno posredovana skozi jezik, pogosto uporabljen kot sredstvo za utrjevanje lastne pozicije moči. Preokupacija s spolnim nadlegovanjem, politično korektnostjo in oblegano moškostjo torej zakriva tisto, kar je v *Oleanni* zajeto širše: vprašanje moči, hierarhije in jezikovnega nadzora.

Ustvarjalec **Radoš Bolčina**, ki v uprizoritvi prevzema tako režijsko kot tudi igralsko pozicijo, v *Oleanni* prepozna omenjeno dvojnost. Njegov režijski koncept se z osredotočenostjo na neskončno bitko človeških bitij za prevlado drugega nad drugim oddalji od jasne opredelitve, izpeljavo stališč pa prepusti gledalčevim lastnim ideološkim koordinatam. Ambivalentno igro moči nazorno poustvari že vrtljivi oder, umeščen na sredino male scene. S črno-belimi geometričnimi talnimi potiskom, ki spominja na futuristične grafike **M. C. Escherja**, ustvarja iluzijo spreminjajoče se perspektive, ki omogoča senzorično izkušnjo relativnosti. Sredino scenografije, ki začrta občutek notranjosti univerzitetne pisarne, razpolavljajo stola in pisarniška miza. Minimalistična scenska postavitve tako ustrezno omogoča popolno osredotočenost na dinamičen odnos med nastopajočima, ves čas počasi premikajoči se oder pa spreminja gledalčevo perspektivo mizanscenske postavitve igralcev in s tem preobraža razmerja moči med njima.

» **MINIMALISTIČNA SCENSKA POSTAVITVE
TAKO USTREZNO OMOGOČA POPOLNO
OSREDOTOČENOST NA DINAMIČEN ODNOS
MED NASTOPAJOČIMA, VES ČAS POČASI
PREMIKAJOČI SE ODER PA SPREMINJA
GLEDALČEVO PERSPEKTIVO MIZANSCENSKE
POSTAVITVE IGRALCEV IN S TEM PREOBRAŽA
RAZMERJA MOČI MED NJIMA.** «

Ta sprva jasno pripada profesorju Johnu (**Radoš Bolčina**), trdno prepričanemu, da z ustoličenjem profesorske pozicije in nakupom nove hiše kmalu uresniči obet malomeščanskega ideala popolne družine. V vzvišeni galantnosti, podtonih preteče nevarnosti in žal prepogosto nerazumljivi izreki ga ustali tudi igralska interpretacija Radoša Bolčine. Kot nosilec akademske in lingvistične avtoritete se pri interakciji s sramežljivo študentko Carol (**Tina Resman**) polasča besednjaka, polnega nerazumljivih tujk, hkrati pa jo ves čas prekinja. Ker je prav jezik tisti nosilec spreminjajočih se razmerij moči, udejanjenih skozi jezikovne vzorce dominacije, podrejanja, manipulacije in preobračanja, sta za učinkovito igralsko interpretacijo nujna razdelan podtekst in natančen ritem. Ta sta zaradi številnih presekanih

stavkov in nerazvitih misli težje določljiva predvsem v vzpostavitevnenem prizoru. Sorazmerno je tu šibkejša njuna interpretacija, slabše razplastena predvsem pri Carol, ustaljeni v sramežljivi negotovosti in introvertiranosti. A enoznačna interpretacija se za zgolj površinsko masko izkaže v drugem dejanju, ko se študentka, opremljena z dovolj dokazi za profesorjevo obsodbo, prelevi v nepričakovano artikulirano in ostro zagovornico svojih stališč. Preobrat, ki je v uprizoritvi naznačen s prehodom, v katerem si Carol nadeva živo rdečo šminko, sovpada z njenim spoznanjem, da lahko retorične strategije spolne politike uporablja za spremembo svojega položaja na hierarhični lestvici. Podobno, kakor profesor kot nosilec moči in dominantnega diskurza sredi semestra določi, da bo Carol letnik zaključila z odlično ceno, je v drugem dejanju ona tista, ki kot nosilka moči razveljavi Johnovo trditev, da je bilo njegovo vedenje brez spolne vsebine. To pozicijo Tina Resman udejanja z učinkovito silovitostjo; z odtenki nejevere in negotovosti je obarvana tudi profesorjeva karakterizacija, ki se iz prvotne vzvišenosti, podane z zmesjo galantnosti in nastopaštva, postopoma vdaja izgubi moči, a ji nikakor ne podleže popolnoma in kljub postopnemu odlaganju mask ne opusti svojih racionalističnih obramb ali razkrije svoje ranljivosti; vse dokler na koncu ne poseže po edinem, kar mu je še ostalo – fizičnem nasilju.

Njuno obračunavanje se prek tematsko razplastene besedne pokrajine Mametovega besedila dotakne mnogoterih problematik, izhajajočih iz skupnosti neenakih: kako je resničnost konstrukt jezika in kako je jezikovno izkrivljanje danes sprejeta norma v politični retoriki; kako nosilci izobraževalne avtoritete lahko tudi z empatičnim pristopom izvajajo kolonizacijo drugega in mu vsiljujejo lastne poglede. Kako je akademski svet vse prepogosto babilonski stolp, ki profesorjem omogoča zagovarjanje subjektivnih doktrin. S tem besedilo posega tudi v perečo realnost slovenskega akademskega izobraževanja, še posebej v svet umetniških akademij, kjer si profesorji vse prevečkrat prilastijo pozicijo »posvečenega« kultiviranja, preoblikovanja osebnosti svojih študentov in kjer je meja med profesionalnim in osebnim pristopom zaradi delikatnosti ustvarjalnih vsebin izredno prosojna. A zdi se, da se dotična postavitev izrazito ne osredotoči na nobeno od problemskih žarišč in vse poenoti predvsem na besedni poligon razpostavitve igralskih veščin.

M. C. Escher, Radoš Bolčina, Tina Resman
